

5. ÜNİTE

İSLAM DÜŞÜNÇESİNDE YORUMLAR

Ünitimize Hazırlanalım

1. Çevremizdeki bütün bitkiler hep siyah-beyaz ve aynı görünümde olsaydı neler olurdu? Sınıfta arkadaşlarınızla düşüncelerinizi paylaşınız.
2. İnsanlar her konuda aynı fikirde olabilirler mi? Nedenleriyle açıklayınız.
3. İtikat, erkân ve mezhep kelimelerinin anlamlarını sözlükten bulup defterinize yazınız.
4. Bir toplumda farklı düşüncelerin varlığının yararları neler olabilir? Düşüncelerinizi not ediniz.
5. Farklı düşüncelere sahip olan bireyler, aynı toplumda mutlu bir şekilde yaşamak için nelere dikkat etmelidirler? Düşüncelerinizi sınıfta paylaşınız.

Kavramlar : İtikat, fıkıh, tasavvuf, mezhep, âyin, erkân

1. Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri

Yandaki fotoğrafa bakarak gördükleriniz hakkında üç cümle yazınız. Öğretmeninizin belirlediği dört arkadaşınızdan yazdıkları cümleleri okumalarını isteyiniz ve dikkatle dinleyiniz.

1. Bu arkadaşlarınızın cümleleri birbirinden farklı mı?
2. Bu arkadaşlarınızın cümleleriyle sizin cümleleriniz birbirinden farklı mı?
3. Aynı fotoğrafa baktığınız halde farklı cümleler kurmanızın sebepleri neler olabilir?

Din; Allah (c.c.) tarafından peygamberler aracılığı ile gönderilen, akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden ilahî kurallar bütünüdür.¹ Bu kurallar ancak düşünen ve irade sahibi olan bir varlık tarafından anlaşılabilir. Bu sebeple din, akıl sahibi bir varlık olan insana hitap eder. Din anlayışı ise Allah'ın (c.c.) peygamberler aracılığı ile gönderdiği öğütlerin insanlar tarafından algılanma biçimidir. İnsanların düşünme ve anlama yetenekleri birbirinden farklı olduğu için din anlayışları da farklı olur.

Din, bir kurallar bütünü olarak bireylere, toplumlara göre değişmez. Ancak bireylerin bakış açısına, yaşam tarzına ve içinde bulunduğu sosyoekonomik duruma göre din anlayışlarında farklılıklar olabilir. İnsanların dine bakış açıları birbirleriyle aynı olabileceği gibi farklı da olabilir. Bu sebeple tarih boyunca dinde farklı anlayış biçimleri ortaya çıkmıştır.

Dinin amacı insanları kötülüklerden uzaklaştırarak onlara dünya ve ahiret mutluluğu sağlamaktır. Dinin kaynağı vahiydir ve değişmez. Din anlayışı ise vahyin yorumuna dayandığı için değişebilir. İnsanlar farklı sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik şartlar içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri için dini kurallara bakış açıları bunlara göre şekillenir. Fakat vahiy Allah'tan (c.c.) geldiği şekliyle kabul edilmeli ve korunmalıdır. Çünkü vahiy evrenseldir. Bu konuda Kur'an- Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Ey Muhammed! De ki: Ey İnsanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim..."**²

1 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 75.

2 A'râf suresi, 158. ayet.

Din	Din anlayışı
Vahiy yoluyla gönderilir ve değişmez.	İnsanların bakış açısına göre oluşur.
Akıl sahiplerine hitap eder.	Kişilere, toplumlara göre farklılık gösterebilir.
Kötülüklerden sakındırır.	Zamanla değişebilir.
Dünya ve ahiret mutluluğu sağlar.	Çevresel faktörlerden etkilenir.

YORUMLAYALIM

Fizikçi, matematikçi, kimyacı, jeolog ve antropologdan oluşan bir heyet bir araştırma için arazide bulunmaktadır. Birden yağmur bastırır. Hemen yakındaki bir arazi evine sığınır. Ev sahibi bunlara bir şeyler ikram etmek için biraz ayrılır. Hepsinin dikkati soba üzerinde toplanır. Soba yerden 1 metre kadar yukarıda, altındaki dizili taşların üzerindedir. Sobanın niçin böyle kurulmuş olabileceğine dair bir tartışma başlar.

Kimyacı: Adam sobayı yükselterek aktivasyon enerjisini düşürmüştü, böylece daha kolay yakmayı amaçlamış.

Fizikçi: Adam sobayı yükselterek konveksiyon yoluyla odanın daha kısa sürede ısınmasını sağlamak istemiş.

Jeolog: Burası tektonik hareketlilik bölgesi olduğundan herhangi bir deprem anında sobanın taşların üzerine yıkılmasını sağlayarak yangın olasılığını azaltmayı amaçlamış.

Matematikçi: Sobayı odanın geometrik merkezine kurmuş, böylece odanın düzgün bir şekilde ısınmasını sağlamış.

Antropolog: Adam ilkel topluluklarda görülen ateşe tapmanın daha hafif biçimi olan ateşe saygı nedeniyle sobayı yukarıya kurmuş.

Bu sırada ev sahibi içeri girer ve ona sobanın yukarıda olmasının nedenini sorarlar.

Adam cevap verir: Boru yetmedi!

Fıkradaki bilim adamları aynı soba ile ilgili niçin birbirlerinden farklı düşündüler? Yorumlayınız.

TARTIŞALIM

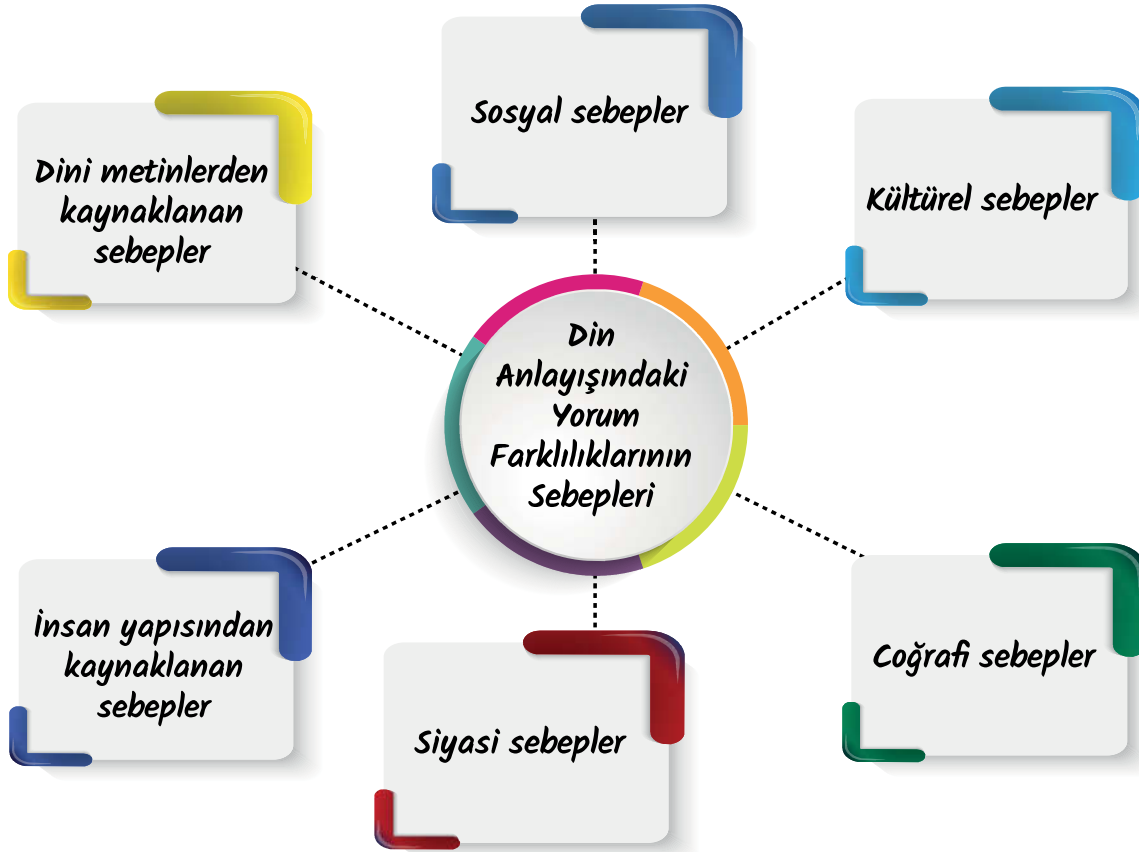
İnsanların yaşadıkları yerler onların yorum biçimlerini, bakış açılarını nasıl etkiler? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 58

İslam dininin ilk yıllarında Müslümanlar dinî konularda Hz. Muhammed'e (s.a.v.) soru sorabiliyor ve bakış açılarını buna göre belirleyebiliyorlardı. Çünkü o, insanların dini anlayabilmesi için Allah (c.c.) tarafından görevlendirilmiş bir peygamberdi. Üzerine düşen tebliğ görevini yerine getiren Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanların sorunlarına çözüm yolları gösteriyor ve davranışlarıyla onlara örnek oluyordu. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra İslam dini Kuzey Afrika, Suriye, Irak, Anadolu, Kafkasya, İran, Orta Asya ve Hindistan'a kadar ulaştı. Buralarda yaşayan insanlar kendi tarihi ve kültürel değerlerinin bir kısmını devam ettirerek İslam'a dayalı yeni bir yaşam tarzı geliştirdiler. Bu toplumlar eski yaşantılarını, kültürel alışkanlıklarını tamamen terk etmeden Müslüman oldular. Bundan dolayı toplumların din anlayışları da eski kültürlerinden izler taşıyarak şekillendi.

İnsanların birbirinden farklı din anlayışına sahip olmalarının çeşitli sebepleri vardır. Bunlar insanların bireysel farklılıklarından kaynaklandığı gibi toplumun yapısal özelliklerinden de kaynaklanabilir. Dünyadaki bütün insanlar birbirinden farklıdır. İnsanların görüntü ve biçimleri nasıl birbirlerinden farklıysa kişilikleri, huyları, akıl ve düşünme yetenekleri de farklıdır. İnsanlardan bazıları dinin şekil ve merasim boyutunu önemserken bazıları da dinin özünü ve anlam boyutunu ön planda tutabilir. Bundan dolayı da dini anlama ve yaşama biçimlerinde farklılıklar oluşur.

Toplum değişken bir yapıya sahiptir. Yeni ortaya çıkan sorunların çözüme kavuşturulması sürecinde dini anlayışlar ve yorumlar devreye girer. Böylelikle insanların bireysel ve toplumsal problemlerine çözümler üretilmiş olur. Toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için din, temel ilkelerine bağlı kalmak şartıyla toplumun yeni ihtiyaçlarına göre yorumlanabilir.

Toplumların ekonomik düzeyleri de farklı din anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olabilir. İş koşulları, çalışma şartları, ihtiyaçların azlığı ya da çokluğu gibi durumlar dini meselelere farklı yorumlar getirilmesine yol açabilir.

Din anlayışında farklı yorumların ortaya çıkması bir zenginlik olarak görülmelidir. Eğer dinin kuralları farklı biçimlerde yorumlanamaz olsaydı yaşanması zor olurdu. İslam tarihi boyunca ortaya çıkan farklı anlayışlar hayatı kolaylaştırmıştır. İslam'ın farklı kültürlerle sahip milletler arasında yayılmasında bu zenginliğin önemli bir etkisi olmuştur. Çünkü insanlar İslam'ın farklı yorumlarından kendilerine uygun olanı kolayca seçebilmişlerdir.

NOT EDELİM

“Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.”

(Rûm suresi, 22. ayet.)

KARŞILAŞTIRALIM

Aşağıdaki fotoğrafları inceleyerek renklerin olduğu bir dünya ile olmadığı bir dünyanın nasıl olabileceğini karşılaştırınız.

Sonuç olarak bizler, aramızdaki din anlayışı farklılıklarını bir zenginlik olarak görmeliyiz. Farklılıklarımızı bir problem olarak görmek yerine daha çok benzerliklerimizi ve birleştirici unsurlarımızı gündemde tutup birbirimizi sevmeli ve Yüce Allah'ın bizi kardeş ilan ettiğini³ unutmadan birlikte kardeşçe yaşamalıyız.

2. İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri

Mezhep kavramı hakkında neler biliyorsunuz?

İslam düşüncesindeki yorum biçimleri üç farklı alanda ortaya çıkmıştır. Bunlar; inançla ilgili yorumlar, fikhî yorumlar ve tasaavvufi yorumlardır.

BİLGİ KUTUSU

Mezhep: Gidilecek yer-yol, takip edilen yöntem, ekol anlamlarına gelen mezhep kavramı; İslam kültüründe dinî ilimlerde yetkin olan bir din bilgininin, dinin ayrıntılarıyla ilgili konularda, kendine özgü kural ve metotla meydana getirdiği görüşler toplamına denir.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 300.)

3 bk. Hucurât suresi 10. ayet.

İslam Düşüncesinde İtikadî Yorumlar

İslam dininde gönülden bir bağlılıkla kesin olarak inanılması gereken esaslar vardır. Din anlayışı ve yorumu ne olursa olsun, İslam tarihi boyunca Müslümanlar bu inanç esaslarına temel ilke olarak inanmış ve bağlı kalmışlardır. Ancak inanç konularının bazı ayrıntılarında farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu farklı anlayışlara itikadî yani inançla ilgili yorumlar denir.

İslam tarihinde inançla ilgili yorum biçimlerinden ikisi bugün de Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından benimsenmektedir. Bunlar Maturîdilik ve Eş'arîliktir.

Maturidîlik: İnanç konularında Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed el-Maturidî'nin görüşleri çerçevesinde oluşan ehli sünnet mezhebidir. Kurucusu olan İmam Maturidi, Türkistan'daki Semerkant şehrine bağlı Maturid köyünde tahminen 852 yıllarında doğmuştur.

Döneminin ünlü âlimlerinden dersler alan İmam Maturidi, Ebu Hanife'nin kelim anlayışının temsilcisi olarak bilinir. Bu konuyla ilgili en meşhur eseri "Kitabu't-Tevhit"tir. Maturidi, akli bilgi kaynağı olarak yeterince kullanmış bir İslam bilginidir. Başlıca görüşleri şunlardır:

1. Allah (c.c.) akılla bilinir fakat dinî emir ve ibadetler ise akılla bilinemez.
2. Allah'ın (c.c.) zatından ayrılmayan sıfatları vardır.
3. Cennete giden müminler, Allah'ı (c.c.) göreceklerdir.
4. Büyük günah işleyen, yaptığı günahın haram oluşunu inkâr etmedikçe dinden çıkmaz.⁴

Eş'arîlik: Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'nin (ö. 935), inanca ait konularda ayet ve hadislerden çıkardığı görüşlerini kabul edenlerin bağlı olduğu itikadi bir mezheptir. Eş'arilik, sünni kelim mezheplerinin en önemli temsilcilerindedir.

BİLGİ KUTUSU

İtikat: Kişinin Yüce Allah, insan ve evren hakkındaki düşünce ve anlayışları anlamına gelen itikat; dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın (c.c.) göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenmesini ve inanmasını ifade etmektedir.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 236.)

HATIRLAYALIM

İSLAM İNANÇ ESASLARI

1. Allah'a (c.c.) inanmak
2. Meleklerine inanmak
3. Kitaplarına inanmak
4. Peygamberlerine inanmak
5. Ahiret gününe inanmak
6. Kadere inanmak

4 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 225.

Bu mezhep ilk önce Irak ve Suriye’de daha sonra da Nizamiye Medreseleri sayesinde geniş bir alana yayılmıştır. Eş’ariliğin temel görüşleri şunlardır:

1. Allah’ın (c.c.) birliği, sıfatları ve isimleri konusunda ayet ve hadisler esastır.
2. Cennetlikler ahirette Allah’ı (c.c.) göreceklerdir.
3. Büyük günah işleyen günahı helal saymadıkça dinden çıkmaz.
4. Allah’ın (c.c.) zati ve subuti sıfatları vardır.⁵

İslam Düşüncesinde Fikhî Yorumlar

İslam dini insanlara, inanç esaslarının yanı sıra ibadet yapmayı da emretmiştir. Müslümanlar, ibadetlerin Allah (c.c.) tarafından emir veya tavsiye edildiğine inanmakla birlikte uygulama ve bazı ayrıntılar konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. İslam tarihinde ibadetler ve ahlaki konularla ilgili ortaya konulan farklı uygulamalar, fikhî yani ibadetle ilgili yorumlar olarak adlandırılır. Hanefilik, Malikîlik, Şafiîlik ve Hanbelîlik başlıca fikhî mezheplerdir.

Hanefilik: Hanefilik, Ebu Hanife’nin (ö. 767) görüşleri etrafında oluşan ve ona nispet edilen mezhep, fikhî ekolüdür. Asıl adı Numan b. Sâbit olan Ebu Hanife, 699 yılında Kûfe’de doğmuştur. Önceleri kelimelerde meşhur olmuş, daha sonra fikhî öğrenimi yapmıştır.

Kur’an-ı Kerim ve sünnetten hüküm çıkarma yönteminin oluşmasında en büyük paya sahip olan Hanefî mezhebi içtihadı çok önem vermiş ve meydana gelmemiş fakat gelme olasılığı olan olaylara bile çözüm üretmiştir. Ebu Hanife, fikhî içtihatlarını İslami ilimlerin bütün dallarından oluşturmuş olduğu büyük bir komisyonla yürütmüştür. Meseleler ortaya atılıp uzun uzun tartışıldıktan sonra ağırlık kazanan görüş çerçevesinde Ebu Hanife tarafından karara bağlanmıştır.

Ebu Hanife 800’e yakın öğrenci yetiştirmiştir. Mezhebinin sistemleşmesinde ve yayılmasında en çok pay sahibi olan öğrencileri İmam Ebu Yusuf (ö. 182/798) ile İmam Muhammed (ö. 189/805)’dir. Ebu Hanife 767 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.

Hanefilik, günümüzde Türkiye, Balkanlar, Kafkasya, Türkistan, Afganistan, Pakistan, Bangladeş ve Hindistan’da yaygındır.⁶

BİLGİ KUTUSU

Fikhî: Bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, derinlemesine kavramak anlamlarına gelir. Fikhî, İslam’ın bireysel ve toplumsal hayata ilişkin hükümlerini bilmeyi ifade eder. Bu alanlarla ilgili ilim dalının da adıdır.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 120.)

⁵ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 80.

⁶ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 120-121.

Malikîlik: Malik b. Enes'in (ö.795) görüşleri etrafında oluşan ve ona nispet edilen fıkıh mezhebidir. Maliki Mezhebi'nin kurucusu Ebu Abdullah Malik b. Enes Medine'de doğmuştur. Medine'nin seçkin âlimlerinden fıkıh ve hadis öğrenimi görmüştür. Kendisi de daha sonra hadiste otorite olmuş ve İslam dünyasının en meşhur hadis kaynaklarından el-Muvatta'yı hazırlamıştır.

Maliki Mezhebi, sünnetin beşiği olan Medine'de doğduğu için Medineli sahabelerin görüşlerine özel önem verir. Sahabeler, Medine'yi yurt edinip Hz. Peygamber'in hayat tarzını en güzel biçimde yaşadıkları için bu hayat tarzı Medine halkı tarafından da benimsenmiştir. Bundan dolayı Malikiler, Medine halkının yaşayışını hüküm çıkarmada bir dayanak olarak ele almışlardır.

Maliki Mezhebi bazı Kuzey ve Batı Afrika ülkelerinde yaygındır.⁷

Şafîilik: İmam Muhammed b. İdris eş-Şafii'nin (ö. 819) görüşleri etrafında oluşan ve ona nispet edilen bir mezhep ve fıkıh ekolüdür. İmam Şafii, 767 yılında Filistin'in Gazze şehrinde doğmuş, 819 yılında Mısır'da vefat etmiştir. Çocuk yaşta Mekke'ye götürülmüş ve orada dinî ilimleri öğrenmeye başlamıştır.

İmam Şafii, dinî konularda karar verirken hüküm çıkarma yöntemi olarak şöyle bir yol izlemiştir: Hükmünü aradığı meselenin çözümünü önce Kur'an-ı Kerim'de, sonra Hz. Peygamber'in sünnetinde, onlarda da bulamazsa İslam bilginlerinin ortak görüş ve kararlarında aramıştır. Burada da bir çözüm bulamadığında ise olaylar arasındaki benzerlikten hareket ederek zaman zaman kıyas metodunu kullanmıştır.

Şafii Mezhebi Mısır'da, Anadolu'nun doğu kesiminde, Kafkasya, Azerbaycan, Filistin, Seylan, Malaya ve Endonezya adalarında yayılmıştır.⁸

Hanbelîlik: Ahmed b. Hanbel'in (ö. 855) görüşleri etrafında oluşan ve ona nispet edilen mezhep ve fıkıh ekolüdür. Hanbeli mezhebinin ilk imamı olan Ahmet b. Hanbel Bağdat'ta doğmuştur. Ahmed b. Hanbel, çok iyi bir öğrenim görmüş, ilim uğrunda birçok seyahat yapmıştır.

Hanbeli mezhebinde, meseleler çözüme kavuşturulurken önce Kur'an-ı Kerim'e sonra da Hz. Peygamber'in sünnetine başvurulmuştur. Hz. Peygamber'in sahabelerinin sözleri de icma niteliğinde kabul görmüştür.

Ahmed b. Hanbel'in en ünlü eseri, binlerce hadisi içinde bulunduran "Müsned" adlı hadis kitabıdır. Günümüzde Hanbeli mezhebi daha çok Suudi Arabistan'da yaygındır.⁹

HATIRLAYALIM

İSLAM'DA BAŞLICA İBADETLER

1. Kelime-i şehadet getirmek
2. Namaz kılmak
3. Oruç tutmak
4. Zekât vermek
5. Hacca gitmek

7 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 222.

8 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 336.

9 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 119-120.

Din anlayışı olarak ortaya çıkan yorumlar, dinin asli kaynaklarına uygun olması ölçüsünde değerli ve anlamlıdır. Farklı yorumların benimsenebilmesi için İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an ayetlerine ve Hz. Peygamberin sünnetine aykırı olmaması gerekir. Yetkin olmayan kişilerin, dini anlama usullerine uymaksızın ortaya attığı her görüş ve yorum, bir din anlayışı olarak değerlendirilemez. Bir görüşün sağlıklı bir din anlayışı olarak görülmesi için o görüşü ifade eden kişinin ilmî birikime sahip olması, dini yorumlama biçimlerine vakıf olması ve o görüşün dinin özüne ve ruhuna ters düşmemesi gerekir. Zaten günümüzde din dairesi içerisinde meşru kabul edilen yorumlar, inananların büyük çoğunluğunun benimsemesi sonucunda bir din anlayışı olarak varlığını devam ettirebilmişlerdir. Dinin özüne aykırı yorumlar ise bir sapma olarak görülmüştür.

3. İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar

Size insanlar güzel ahlak sahibi olmak için neler yapmalıdırlar?

İslam dininde inanç ve ibadet esaslarının yanında ahlak esasları da çok önemli bir yer tutar. İyi bir kul ve iyi bir insan olabilmek, kişinin manevi gelişimiyle yakından ilgilidir. Bu gelişim insanın ahlaki olgunluğa ulaşabilmesi için gerekli bir eğitim sürecidir.

Müslümanlar, İslam tarihi boyunca ahlakî konularla ilgili olarak farklı tasavvufî anlayışlar geliştirmişlerdir. Bunlara tasavvufî yani ahlakla ilgili yorumlar denir. Bu tasavvufi akımlardan bazıları Anadolu'daki Müslümanlar arasında daha etkili olmuştur. Bunlar; Yesevilik, Kadirilik, Mevlevilik, Nakşibendilik ve Alevilik-Bektaşiliktir. Her tasavvuf anlayışının insanlara yol gösteren, onları aydınlatan bir rehberi vardır.

BİLGİ KUTUSU

Tasavvuf: İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, insana Allah'ı görüyormuşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi, hayat tarzı. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinme; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) edep ve ahlakını davranış hâline getirme yolu.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 439.)

Yesevilik

Yesevilik, Hoca Ahmet Yesevi'nin düşünceleri etrafında oluşmuş tasavvufi bir yorumdur. Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinde Hoca Ahmet Yesevi'nin büyük katkısı olmuştur. Hoca Ahmet Yesevi, yetiştirdiği öğrencileri Türkistan'ın ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerine göndererek İslamiyetin tanınmasını sağlamıştır.¹⁰

Yesevilik düşüncesinde insanı sevmek önemli bir ilkedir. Yeseviliğe göre insanları seven, onlara yardım eden, kalp kırmayan ve yalan söylemeyen insanlar erdemli ki-

¹⁰ bk. İ. Ağâh Çubukçu, Türk-İslam Kültürü Üzerinde Araştırmalar ve Görüşler, s. 211-212.

şilerdir. Ahmet Yesevi'nin Türkçe olarak söylediği ve hikmet denilen sözleri Divan-ı Hikmet isimli eserinde toplanmıştır. Yesevilik düşüncesi, hak ve hukuka riayet etmeye ve rızkı helal yollardan kazanmaya büyük önem vermiştir. Yesevilik düşüncesinde misafiri iyi ağırlamak ve cömertlik de erdemler arasındadır. Yesevilik, Türkistan bölgesinde doğup kısa bir süre içerisinde Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada yayılmıştır.

Kadirilik

Kadirilik, Abdülkadir Geylani'nin düşünceleri etrafında oluşmuş tasavvufi bir yorumdur. Kadirilikte diğer tasavvufi yorumlarda olduğu gibi Kur'an ve sünnete uymak esas alınır. Kadiriliğe göre insan, güzel özelliklere sahip olmak için çalışmalıdır. Bu yüzden insanın dinin emir ve yasaklarına uymasının önemi üzerinde durulur. Yoksulların hizmetine koşmak ve onların ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olmak Kadirilik'te önem verilen bir ilkedir. Verilen sözün yerine getirilmesi, günahlardan mutlak olarak sakınmak, haramlardan uzaklaşmak, alçakgönüllü olmak, kendisine yapılan haksızlık karşısında bile beddua etmemek, dünya malına tamah etmemek önemli değerlerdendir.¹¹

Görsel 60. Abdülkadir Geylani Türbesi (Bağdat)

Mevlevilik

Mevlevilik, Mevlânâ Celaleddin Rumi'nin görüşleri çerçevesinde oluşmuş tasavvufi bir yorumdur. Mevlânâ pek çok âlimden dersler almış ve dinî ilimler konusunda yetkin bir konuma ulaşmıştır. Onun düşünceleri vefatından sonra oğlu tarafından sistemleştirilmiştir. Mevlevilik, insanı Allah'ın (c.c.) yarattığı yüce bir varlık olarak gören ve insanlar arasındaki ortak değerleri ön plana çıkarmaya çalışan bir yorum biçimidir. İnsan ve Allah (c.c.) sevgisi, bu yorum biçiminin önemle üzerinde durduğu temel ilkelerdir.

Mevlevilikte İslam dininin sevgi ve müsamaha içeren ilkeleri önemle vurgulanır. Bu yorum biçimine göre doğruluk, adalet, yardımlaşma, iyi niyet gibi değerler insanı mutluluğa götürür. Kibir, kin, öfke, dedikodu gibi davranışlar ise insanın uzak durması gereken davranışlardır. Mevlevilik yoluna giren kişi bu kötülüklerden uzak durma konusunda bir söz vermiş demektir.

Mevlevilik düşüncesinde, musiki eşliğinde ve belli bir düzen içerisinde yapılan, insanın kulluk şuuruna ulaşmasını temsil eden törene sema denir. Mevleviler toplu halde sema yaparak kulluk bilinci ile Allah'a (c.c.) yönelmeye çalışırlar.¹²

11 bk. Ahmet Güner, Tarikatlar Ansiklopedisi, s. 201-204.

12 bk. Ahmet Güner, Tarikatlar Ansiklopedisi, s. 239.

Görsel 61. Hz. Mevlânâ'nın Türbesi (Konya)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Semada dervişler musiki eşliğinde bir ellerinin içini göğe, diğerini yere doğru döndürürler. Ellerin bu duruşu; "Biz aracıyız, haktan aldığımızı halka dağıtırız." şeklinde yorumlanır.

Görsel 62.

Nakşibendilik

Nakşibendilik, Muhammed Bahaeddin Nakşibend'in düşünceleri etrafında oluşan tasavvufi bir yorumdur. M. Bahaeddin Nakşibend, Türkistan'ın Buhara bölgesinde doğmuştur. Onun doğduğu ve yetiştiği çevrede tasavvufun önemli bir yeri vardı. Kendisi de bu durumdan etkilenmiştir. Gösteriştan uzak mütevacı bir hayat süren M. Bahaeddin Nakşibend, kötülüklerden uzak durmuş ve daima iyiliği tavsiye etmiştir.

Görsel 63. Bahaeddin Nakşibend Türbesi (Buhara)

Nakşibendilikte kişinin kötülüklerden uzak kalması için Allah'ı (c.c.) çokça anması gerektiği üzerinde durulur. Çünkü Allah'ı (c.c.) sessizce ve çok anan bir insan, Allah'ın (c.c.) sevgisini kalbine nakşedecektir. Nakşibendilikte, Kur'an ve sünnete sıkı bir bağ-

lılık gösterilir ve ibadetlere önem verilir. Her an Allah'ı (c.c.) hatırlamak ve zikretmek, iyilik yapıp hayır işlemek, dünyevi işlerle ilgilenirken aşırı arzulardan uzak durmak, dinin emir yasaklarına titizlikle uymak temel prensiplerdir.¹³

Alevilik-Bektaşilik

Horasan ve Maverâünnehir bölgelerinde yaşayan Türkler, İslamiyeti kabul ettikleri sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun ehli beytini yani Hz. Ali (r.a.), Hz. Fatıma (r.a.), Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'i (r.a.) derin bir muhabbetle sevdiler ve onlara taraftar oldular. Bu taraftarlığın adına, Ali yanlısı anlamına gelen Alevi denildi.¹⁴

Görsel 64. Hacı Bektaş Velî Türbesi (Neveşehir)

“Allah-Muhammed-Ali kutsallığını özünde taşıyan, korkuyu aşip sevgi ile Tanrı'ya yönelen, insanın özünde Tanrı'nın tecellisini gören, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvetini, Hz. Ali'nin (r.a.) velayetini kabul eden, Kur'an'ı ve Ehl-i Beyt'i esas alan, tüm bu inancını Yüce Pir Hâce Ahmet Yesevi'nin ve Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin temel öğretisi sayılan “Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat olarak bilinen Dört Kapı-Kırk Makam” ilkelerine göre uygulayan kimse Alevi-Bektaşî'dir.

Alevi-Bektaşî düşünce sistemi, diğer tasavvufi düşüncelerde olduğu gibi İslam'ın ahlaki prensipleri üzerinde ısrarla durur. Alevi-Bektaşilikte rehber olarak kabul edilen dede ve babalar, taliplerine temel ahlaki prensipler çerçevesinde nasihat verirken, Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin şu öğütlerini söylerler: “Ey can! Yolumuz sevgi ve dostluk üzerine kurulmuştur. Dergâhımızda kıskırtıcı, bozguncu ve karıştıricılara yer yoktur. Çekememezlik, kıskançlık, kendini beğenme, kin, kibir, inat, arkadan konuşma, dedikodu, başkalarını suçlama, iftira, küfür, zulüm, yalan ve cinayet Yüce Allah'ın yasak ettiği işlerdir.”¹⁵

İslam'ın erken döneminden itibaren başlayan tasavvufi düşüncenin en önemli özelliği, farklılıkları kaynaştırmasının yanı sıra arınmayı ve ibadetleri samimiyetle yapmayı hedeflemesidir. Tasavvufi düşüncede ibadet, kul ile Allah (c.c.) arasında gerçekleşen manevi bir iletişim olarak kabul edilir. Alevi-Bektaşilikte ibadetin şekilden çok içtenlikle ve özden gelen bir duyguyla yapılması ön plandadır.¹⁶

13 bk. H. Kamil Yılmaz, Ana hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 262.

14 bk. Ethem Ruhi Fiğlalı, Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, s. 233.

15 bk. Hakkı Saygı, Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi ve Erkanları, s. 44.

16 bk. Hakkı Saygı, Soru ve Cevaplarla Alevi-Bektaşî İnancı, s. 178.

Alevilikte dede, pir, rehber olarak din hizmetlerini yerine getiren kişilerin ailelerini, soylarını nitelemek üzere ocak kavramı kullanılır. Alevi-Bektaşî düşüncesini benimseyen kimselerin bu önde gelen ailelere (ocaklara) bağlı olması, Alevi-Bektaşîlerin birlik ve bütünlüğünü güvence altına almıştır. Dedeler, bu ocak kültürü sayesinde bireylerin birbirine olan bağlılığını ve Aleviliğin gelecek nesillere ulaşmasını sağlamışlardır.

Ocaklar arasında var olan bağlılık, “el ele el Hakka” sistemi çerçevesinde günümüze kadar devam etmiştir. Yani her dede ailesi, kendini bağlı gördüğü başka bir dede ailesinin müridi olarak bağlılığını devam ettirir. Bu sebeple “el ele el Hakka” sisteminde hiyerarşik bir düzen vardır. Bu sistem Hoca Ahmet Yesevi ile başlamış ve zamanla Anadolu’ya yayılmıştır. Anadolu’da “el ele el Hakka” öğretisinin bir gereği olarak on iki ocak bulunur ve bunlar on iki imamın önderliğinde belli bir silsileyle varlığını devam ettirir.¹⁷

Alevilik-Bektaşîlikle İlgili Temel Kavram ve Erkânlar:

Cem, sözlük anlamı olarak toplanma, birleşme, birlik olma, bir araya gelme demektir. Cemevi, âyin-i cemin yapıldığı yerdir. Cem için bir araya gelen kimselerin toplandığı yere, erkân yeri anlamında cemevi denir. **Erkân**; âdet, yol yöntem, usûl, âdap anlamlarına gelir. Bektaşîlikte ise cemevi yerine “meydan evi” ifadesi kullanılmaktadır.

Görsel 65. Nilüfer Belediyesi Cemevi (Bursa)

Görsel 66. Âyin-i Cem

Âyin; kelime olarak tören, merasim, ibadet tarzı, usul anlamlarına gelir. Terim olarak ise çeşitli tekke ve tarikatların hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî merasim-

17 bk. Dilek Bakan, Alevi Bektaşî Geleneğinde Hubyâr Sultan, s. 36, 37.

leridir.¹⁸ Âyin-i cemi dedeler/babalar yönetir. Cemde, kişiler aşkla Allah'a (c.c.) yönelirler. Tevhidler (Lâ ilâhe illallâh) okunur. Eller göğüslere konarak Hz. Muhammed(s.a.v.) ve ehl-i beytine salâvatlar getirilir, işlenmiş olan günahlar için tövbe istiğfar edilir. Okunan gülbank, dua, on iki imam aşkına söylenen düvaz, deyiş ve nefesler arasında hep bir ağızdan "Allah Allah" denir.

Günümüzde hem tasavvufi sohbetlerin yapıldığı bir mekân hem de duruma göre yoksullara aşevi, misafirhane, birlik, dirlik ve kardeşlik evi işlevi gören cemevleri ayrıca ilim, eğitim ve kültür merkezi olarak da kullanılmaktadır.

Cem her zaman yapılabilir. Bununla birlikte bazı durumlara özgü cemler gerçekleştirilir. Örneğin "ikrar cemi", "görgü cemi" ve "Abdal Musa cemi" bunlardan bazılarıdır.

Alevilik-Bektâşilikte Aleviliğe kabul anlamına gelen ikrar cemi yapılmaktadır. Kişi, bütün aşırı isteklerinden, dünyalık geçici heveslerden uzak olmak kaydıyla Alevi öğretisini benimseyip bu yola girer. Bunu kabul edip yola girmek, bir nevi ölmeden önce ölmek olarak kabul edilir. Bunun için yapılan ceme "ikrar cemi" denir.

Cem çeşitlerinden biri de görgü cemidir. Alevilikte yılda bir kez yapılan ve toplumda birlik beraberliğin sağlanması amacıyla taşıyan bir cemdir. Ceme katılanların, Alevi inancına uygun olmayan davranışlar içerisinde olup olmadıkları dede tarafından sorgulanır. Bu ceme katılan herkes kendi içinde bir sorgulama yapar ve gerekirse kusurlarını söyleyerek af diler. Dargınlar barıştırılır, anlaşmazlıklar giderilmeye çalışılır.

Abdal Musa cemi ise her yıl sonbaharda küskünlerin barıştırılması ve birliğin sağlanması amacıyla yapılır. Herhangi bir cemevine bağlı bulunan kimseler, bir araya gelip kurban keserler. Yapılan bu birlik ceminde, küskünler barıştırılır ve elde edilen nimetler için Allah'a (c.c.) şükredilir. Buna "Abdal Musa kurbanı" veya "birlik cemi" denir.

Musahiplik

Alevilik-Bektaşilikte evli olan iki kişinin aileleriyle birlikte dedenin huzurunda kurban keserek hayat boyu "yol kardeşi" olmaya söz vermesine musahiplik (yol kardeşliği) denir. Bektaşilikte "ikrar ve nasip alma" olarak ifade edilen musahiplik uygulaması İslam'ın ilk yıllarına kadar dayandırılır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ensar ve muhaciri kardeş ilan etmesini hatırlatan musahiplik, Hak-Muhammed-Ali yoluna girmenin temel şartı olarak kabul edilmiştir.

Musahipliğin temeli dayanışma ve paylaşmadır. Medineli Müslümanlar nasıl evlerini, işlerini, tarlalarını, bağ ve bahçelerini Mekke'den göç eden Müslümanlarla paylaşırlarsa musahipler de sahip olduklarını yol kardeşleriyle paylaşırlar.

18 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 36.

Görsel 67. Musahiplik ömür boyu yol kardeşi olmaya söz vermektir.

Musahip olan kişilere dede, bazı öğütler verir. Buna göre musahipler birbirlerinden mallarını esirgememeli ve birbirlerine yalan söylememelidir. Dede, haram lokmadan, zina ve dedikodu etmekten onları men eder. Onları birbirine kardeş ilan ederken "Malı mala, canı cana katın. Hâlinize hâldeş, yolunuza yoldaş olun." diyerek telkinde bulunur. Bu uygulama ile toplumun birlik ve kardeşliği sağlanmış olmakla birlikte Allah'ın (c.c.) rızası da kazanılmış olur.

BİLİYOR MUSUNUZ ?

Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye hicret edince her Mekkeli Müslümanı Medineli bir Müslümanla kardeş ilan etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) de Hz. Ali (r.a.) ile kardeş olmuştur. Musahiplik geleneği bu olaya dayandırılmaktadır.

Razılık ve Kul Hakkının Sorulması

Alevilik-Bektaşilikte, üzerinde kul hakkı bulunan bir kimsenin ceme girmesi uygun bulunmaz. Bu sebeple cemin hemen başında dede, taliplere dönerek şu uyarılarda bulunur:

Canlar! Hep birlikte cem yapacağız. Yolumuz rıza yoludur. Biz sizi, sizden alıp Hakk'a teslim edeceğiz. Özünüzdeki Hakk'la dâr ve didar olacaksınız. Yüce Allah Kur'an'da, "**Şu bir gerçek ki müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan (c.c) korkun ki esirgenesiniz.**"¹⁹ diyerek nasihatte bulunur. Yine Kur'an-ı Kerim'de "**Ey huzura kavuşmuş insan! Sen ondan razı, o**

BİLİYOR MUSUNUZ ?

Alevi-Bektaşilikte kul, kuldan razı olursa Allah'ın (c.c.) da onlardan razı olacağına inanılır.

19 Hucûrat suresi, 10. ayet.

da senden razı olarak Rabb'ine dön. (Seçkin) kullarımın arasına katıl ve cennetime gir!"²⁰ buyurmuştur. Biz de size soruyoruz, birbirinizden razı mısınız? Eğer kul (insan), kuldan (kardeşinden) razı olursa Allah (c.c.) da ondan razı olur. Aranızda dargın, küskün olanlar ve üzerinde kul hakkı bulunanlar varsa dâr meydanına çıksın ve özünü dâra çeksın. Eğer yoksa "Allah eyvallah" deyiniz. Ardından dede "Birbirinizden razı mısınız? Birbirinize haklarınızı helal ediyor musunuz?" diye üç defa sorar. Herhangi bir kul hakkı varsa hak sahibine iade edilir ve helallik alınır. Böylece kul hakkının önemi üzerinde durulmuş ve bu sayede hem Allah'ın (c.c.) hem de kulların rızası için çalışılmış olur.

Cemde On İki Hizmet

Alevilikte on iki hizmet, cem esnasında on iki kişi tarafından belirli bir düzen ve kurallar çerçevesinde yapılır. On iki hizmet, Hz. Ali (r.a.) başta olmak üzere onun soyundan gelen on iki imamı temsil etmektedir.

BİLGİ KUTUSU

ON İKİ HİZMET:

1. **Dede:** Cemi yönetir.
2. **Rehber:** Ceme katılanlara yardımcı olur. Dedenin en yakın yardımcısıdır. Dedenin olmadığı zamanlarda onun yerine cemleri idare eder.
3. **Gözcü:** Rehberin yardımcısıdır. Cemde düzeni ve sükûneti sağlar.
4. **Çerağcı (Delilci):** Cemin başlangıcında çerağları uyandırır.
5. **Zakir (Âşık):** Cem esnasında tevhid, düvaz, mersiye ve miraçlamayı bağlama eşliğinde okur.
6. **Ferraş (Süpürgeci):** Cem yapılacak yerin temizliğinden sorumludur.
7. **Sakka:** İbriktar da denir. Cem sırasında el suyu döker.
8. **Sofracı:** Kurbançı veya lokmacı da denir. Kurban ve yemek işlerine bakar.
9. **Pervane (Semahçı):** Semaha öncülük eder.
10. **Peyikçi (Haberci):** Cemin yapılacağını insanlara duyurmakla görevlidir.
11. **İznikçi (Meydancı):** Cemin yapıldığı yerin düzenini sağlar.
12. **Bekçi (Kapıcı):** Cemin ve ceme gelenlerin güvenliğini sağlar.

Semah

Alevi-Bektaşî cemlerinde ceme katılanların Allah'a (c.c.) sevgi ve bağlılık duygusuyla onun güzel isimlerinden herhangi birini anarak ayakta dönmesine denir. Alevi-Bektaşîler, evrende bulunan her şeyin dönmesinden hareketle Allah'a (c.c.) olan aşk ve sevgilerini semahla ifade ederler. Semah sırasında ilahiler okunur, manevi bir coşkuyla eller gökyüzüne uzatılır ve Allah'ın (c.c.) adı çokça zikredilir. Semahta Hak'tan alıp halka vermek, paylaşmak gibi anlamları içeren elleri yukarı doğru uzatma eylemi semaha katılanların manevi coşkuyu hissetmelerini sağlar ve onların gündelik yaşamında nasıl davranmaları gerektiğine de ışık tutar.

²⁰ Fecr suresi, 27-30. ayetler.

Görsel 68. Alevilikte cem âyini sırasında Semah dönülür.

Gülbank

Alevilik-Bektaşilikte dua etmek önemli bir ibadettir ve dua, "gülbank" olarak isimlendirilir. Gülbank kelimesi, sözlükte gül sesi, bülbül şakıması anlamlarına gelmektedir. Gülbanklara başlarken "Bismişah", bitirirken ise "Allah Allah" ifadeleri söylenir. Dualarda cümleler, kısa ve ahenklidir. Gülbank; Allah'a (c.c.) sığınma, yalvarma ve ondan af dilemedir. Alevilikte kişi ve toplumu ilgilendiren, dinî ve ahlaki hemen her konuda bir gülbank bulunmaktadır. Alevilik-Bektaşilikte insanlar, kendi içinden geldiği gibi Allah'a (c.c.) dua ederler. Bu yalvarış, kul ile Allah (c.c.) arasındadır. Cem evlerinde ise genellikle dedelerin öncülüğünde dua edilir. Dede tarafından okunan gülbankı dinleyenler, "Allah Allah!" diyerek duaya katılırlar. Dua ve gülbankların sonundaki "Allah Allah!" sözü "Allah'ım duamızı kabul et, hakkımızda hayırlı olanı nasip et!" anlamında söylenir.

Bir dua ifadesi olan salâvat da Alevilik-Bektaşilikte önemli bir yer tutar. Yüce Allah, bütün müminlerden Hz. Peygambere ve onun ehl-i beytine salât ve selam etmelerini istemektedir. Salâvat içerisinde geçen ifadeler; "Allah'ım! Efendimiz Hz. Muhammed'e ve onun ehl-i beytine rahmet et!" anlamına gelir. Alevilik-Bektaşilikte cemlerde genellikle bu şekilde salâvat getirilir.

OKUYALIM

Gülbank Örneği

Bismişah Allah Allah! Vakitler hayrola, hayırlar feth ola. Şerler def ola. Yüce Allah dildeki dileklerimize, gönüldeki muratlarımıza vasıl eyleye. Milletimizin, devletimizin varlığını, birliğini, dirliğini sonsuz eyleye. Yüce Allah dualarımızı dergâh-ı izzetinde kabul eyleye...

Lokma Duası

Alevi-Bektaşilikte her yemek sonrasında yapılan sofraya duasının dışında bir de lokma duası vardır. Pişirilen yemekler sofraya getirilmeden önce dedeye sunulur ve duası alınır. Getirilen bu yemeklere lokma denir. Aşağıdaki iki duadan biri yapıldıktan sonra yemekler sofraya konur ve yenilir:

1. Allah Allah

Sofra kucağından

Bereketi bucağından kesilmeye

Elin bereketli ola

Başın devletli ola

Lokma sahibinin lokması kabul ola

Gerçeğe Hü.

2. Allah Allah

Lokmalar kabul ola

Muratlar hâsıl ola

Hak Muhammed Ali kabul eyleye

İmam Hasan, Şah Hüseyin

Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli defterine kayıt ola

Nur-u Nebi, Kerem-i Ali

Pirimiz Hacı Bektaş-ı Veli

Gerçek erenler demine Hü

(Dilek Bakan, Alevi Bektaşî Geleneğinde Hubyâr Sultan, s. 36-37.)

Görsel 69

Hızır ve Muharrem Orucu

Alevilik-Bektaşilikte çok önem verilen Hızır orucu, Şubat ayının 13,14 ve 15. günlerinde tutulur. Bu oruç, şu olaya dayandırılır: Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.) bir gün hastalanır. Hz. Fatıma (r.a.), üzgün bir durumda babasına gider ve bu durumu bildirir. Allah Resulü (s.a.v.), torunlarının şifa bulması için dua eder ve iyileşmeleri hâlinde kızı Fatıma (r.a.)

ve damadı Hz. Ali'ye (r.a.) üç gün oruç tutmalarını tavsiye eder. Onlar Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.)'in iyileşmesi üzerine üç gün adak orucuna niyet ederler. İlk günün akşamı oruçlarını açmak üzere iken bir yoksul gelerek onlardan yiyecek ister. Yiyeceklerini yoksula verirler. İkinci gün yetime, üçüncü günde yiyeceklerini kapılarına gelen esire verirler.

Görsel 70. Muharrem ayında aşure pişirmek bir gelenek haline gelmiştir.

Üç gün su ve tuzla oruçlarını açarlar. Üçüncü günün sonunda Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali'ye (r.a.), "Orucunuz nasıl geçti ya Ali?" diye sorar. Hz. Ali (r.a.) de "Size malum ey Allah'ın Elçisi" der. O vakit Hz. Peygamber (s.a.v.), "Üç gün peş peşe kapınıza gelen kimse Hazreti Hızır idi. Yüce Allah, sizin sabrınızı sınamak üzere, Hızır'ı görevlendirmişti."²¹ buyururlar.

Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Fatıma (r.a.) başta olmak üzere, Ehl-i Beyt ailesinin tutmuş oldukları üç günlük oruç, onların yolundan gidenlere de örnek olmuştur. Alevi-Bektaşiler, Allah (c.c.) rızası için bu üç günlük orucu tutarlar ve arkasından da cemevinde toplanarak tutulan oruçların ve kesilen kurbanların kabulü için Allah'a (c.c.) dua ve niyazda bulunurlar.²²

Alevi-Bektaşiler, Hz. Hüseyin'in (r.a.) bazı aile fertleriyle birlikte Kerbela'da şehit edilmesi dolayısıyla Muharrem'in onuncu gününü yas günü kabul ederler. Muharrem ayı hicri takvime göre senenin ilk ayıdır. Muharrem kavramı sözlükte, kutsal olan, saygı duyulan, yasaklanan, haram kılınan şey anlamına gelir. Alevi-Bektaşiler, Muharrem ayının ilk on iki gününü oruçlu geçirirler. Aleviler-Bektaşiler bu aya büyük önem verirler. Bu ay boyunca Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun Ehl-i Beyt'ine salavat getirirler ve başta Hz. Hüseyin (r.a.) olmak üzere Kerbela'da şehit düşenler için mersiyeler ve dualar okurlar. Ayrıca bu ayda her türlü eğlenceye son verirler. Hz. Hüseyin (r.a.) ve Ehl-i Beyt'in aç ve susuz bırakılmasının anısına hürmet gereği su içmezler, tıraş olmazlar, aynaya bakmazlar, kurban kesmezler ve et yemezler. Bu on iki gün boyunca akşamları oruç açımında cem evlerinde bir araya gelip, günün anlamı hakkında sohbet ederler. Muharrem ayının 13. günü Kevser suresinin bir tecellisi olarak Hz. İmam Zeynel Abidin'in sağ kalıp Hz. Peygamberin soyunu günümüze kadar taşıdığı için şükran kurbanı keserler. Aşure pişirip dağıtırlar. O günün akşamı da cem evlerinde "Muharrem cemi" yaparlar. Aşure pişirip dağıtmak Müslümanlar arasında zamanla güzel bir geleneğe dönüşmüştür. Bu nedenle Alevi-Bektaşiler, Muharrem ayında hem oruç tutmaya hem de aşure yapıp dağıtmaya önem verirler.²³

21 Abdalbaki, Gölpınarlı, Kur'an Meali ve Açıklaması, s. 86.

22 bk. Hakkı Saygı, Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi ve Erkanları, s. 257-258.

23 bk. Hakkı Saygı, Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi ve Erkanları, s. 259-262.

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUM BİÇİMLERİ

İTİKADİ YORUMLAR	FIKHİ YORUMLAR	TASAVVUFİ YORUMLAR
Eşarilik	Hanefilik	Yesevilik
Maturidilik	Malikilik	Kadirilik
	Şafilik	Nakşibendilik
	Hanbelilik	Mevlevilik
		Alevilik-Bektaşilik

OYUN OYNAYALIM

Oyunun Adı: Kim Yok Burada **Süre:** 15 dk.

Hazırlık: İslam düşüncesindeki yorum biçimlerinin isimlerinin, imamlarının ve hangi başlık altında sınıflandırıldığı yazılı olduğu 12 tane kart hazırlanmalıdır. (Maturîdilik, Eşarilik, Hanefilik, Şafilik, Malikilik, Hanbelilik, Yesevilik, Kadirilik, Nakşibendilik, Mevlevilik, Alevilik, Bektaşilik.)

Süreç: Öğretmen, önceden hazırladığı on iki yorum biçiminin isimlerinin ve özelliklerinin yazılı olduğu kartlarla sınıfa gelir. Kartlarda yazılı olan mezheple ilgili kısa açıklamalar yaptıktan sonra 12 kişi kartları tutmak üzere tahtanın önüne gelir. Yerlerinde oturan öğrenciler bu mezheplerin isimlerini, imamlarını ve hangi başlıkta sınıflandırıldığını hafızalarında tutmaya çalışırlar. 5 dakikalık ezber süresi sonunda gönüllü bir öğrenci gelir ve yarışmacı olur. Tahtada ayakta kartları tutan öğrencilerden bir kaçı, yarışmacı öğrenciye görünmeden öğretmenin işaretiyle yerine oturur. Yarışmacı öğrenciye "Kim yok burada?" diye sorulur ve öğrenciden en kısa sürede kimin orada olmadığı ve özelliklerinin neler olduğunu bulması istenir. Yarışmacının bulunduğu mezhep ismini taşıyan öğrenci alkışla tahtaya çağrılır.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRLİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Din ve din anlayışı arasındaki farkları yazınız.

.....
.....

2. İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının sebepleri nelerdir? Açıklayınız?

.....
.....

3. Din anlayışındaki farklılıklar neden zenginlik olarak görülmelidir? Açıklayınız.

.....
.....

4. Alevi-Bektaşilikte önemli olan kavramları sıralayınız.

.....
.....

5. Musahiplik ne demektir? Açıklayınız.

.....
.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıda verilen din tariflerinden hangisi yanlıştır?

A) Yüce Allah tarafından gönderilen ilahi kurallar bütünü.

B) İslam âlimlerinin yorumlarından oluşan kurallar bütünü.

C) Yüce Allah tarafından vahiy yoluyla ve peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi kurallar bütünü.

D) Peygamberlerin insanlara tebliğ ettiği kurallar bütünü.

2. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde İslam'ın temel kaynakları doğru verilmiştir?

A) Kur'an-Sünnet B) Hadis-Sünnet C) Yorumlar-Mezhepler D) Fıkıh-Hadis

3. İnançla ilgili yorum biçimleri hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) Hanefilik-Malikîlik
- B) Maturîdilik-Mevlevilik
- C) Eşarilik-Kadirilik
- D) Maturîdilik-Eşarilik

4. Aşağıdaki ayetlerden hangisi, Alevilik-Bektaşilikteki razılık ve kul hakkının sorulmasına örnek gösterilir?

- A) "Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün..." (Tahrim suresi, 8. ayet.)
- B) "Müminler ancak kardeşirler..." (Hucurât suresi, 10. ayet.)
- C) "Ey huzura kavuşmuş insan! Sen ondan razı, o da senden razı olarak Rabb'ine dön. (Seçkin) kullarımın arasına katıl ve cennetime gir!" (Fecr suresi, 27-30. ayetler.)
- D) "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün." (Âl-i İmrân suresi, 102. ayet.)

- 5. I. Yesevilik
- II. Hanefilik
- III. Kadirilik
- IV. Maturîdilik

Yukarıdakilerden hangileri İslam düşüncesindeki tasavvufi yorumlardan değildir?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) I,III, IV
- D) II ve IV

- 6. I. Dini konularda farklı bakış açlarına sahip olmak bir zenginliktir.
- II. Din anlayışlarının farklı olmasının insanın yapısıyla ilgisi yoktur.
- III. İnsanlar her konuda aynı şekilde düşünmezlerse toplumun huzuru bozulur.
- IV. Başkasının görüşüne saygı duymak İslam'ın önem verdiği bir tutumdur.

Yukarıdaki cümlelerden hangileri doğrudur?

- A) I ve IV
- B) II ve III
- C) I, III, IV
- D) I ve II

BULALIM

SOLDAN SAĞA

2. Fıkhi mezheplerden Şafii mezhebinin imamı.
4. İnsanlara inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğreten dinimizin en önemli temel bilgi kaynağı.
7. İslam dininde Kur'an'dan sonraki ikinci temel kaynak.
9. Farklı din anlayışlarının kurumsallaşmasıyla ortaya çıkan yorum biçimi.
10. Tasavvufun öncülerinden birisi olan ve Mevlevîlik anlayışının temsilcisi olan pirin adı
14. Ebu Hanife'nin görüşleri çevresinde şekillenen mezhebin adı.
15. Hoca Ahmet Yesevî'nin görüşleri çevresinde toplanan yorum biçiminin adı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. "İnançla ilgili yorumların başlıcaları; Eş'arilik ve ..... tir." cümlesindeki boşluğa gelmesi gereken kelime.
3. Namaz, oruç, kurban gibi temelinde Allah'a kulluk olan eylemlere verilen genel ad.
5. Alevîlikte yol kardeşliği anlamına gelen kelime.
6. Alevîlikte dua anlamına gelen kelime.
8. İslam dininin tüm dünya insanlarına seslenme özelliği.
11. "Hz. Ali'ye (r.a.) bağlılık ve Ehl-i Beyt yolundan gitme" anlayışını esas alan tasavvufi yorum biçimi.
12. "Farklı din anlayışlarına .....duymak gerekir" cümlesindeki boşluğa uygun düşen kelime.
13. Allah tarafından vahiy yoluyla gönderilen, akıl ve irade sahibi insanların dünyada ve ahirette mutlu olmalarını amaçlayan ilahi kurallar bütünü.
16. İnsanın Allah (c.c.) ve resulü tarafından bildirilen her şeye inanması.

Yandaki soruları cevaplayarak bulmacayı çözünüz.

